

### מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו".

והן - הכהנים והעם העומדים בעזרה, כשהיו שומעים שם ה', ענין אחריו: "פרוך שם פבוד מלכותו לעולם ועד"<sup>43</sup>.

#### משנה ט

בא לו הכהן הגדול מבין האולם ולמזבח למזרח העזרה, לצפון המזבח<sup>44</sup>, הסגן עמד מימינו<sup>45</sup> וראש בית אב עמד משמאלו. ושם עמדו שני השעירים, וקלפי - ארגז עץ קטן היתה שם ובה שני גזרלות<sup>46</sup>. בתחילה של אשכרוע - מין עץ חשוב היו הגזרלות, ועשאן יהושע בן גמלא \* של זהב, והיו מזבירין אותו חכמים לשבחה:

ר' עובדיה מברטנורא

ט בא לו למזרח העזרה. שלא היו מכניסים השעירים בין האולם ולמזבח כשרוצה לתת עליהם גזרלות, אלא בעזרה היו עד שעת שחיטה: וקלפי. כלי עץ חלול: של אשכרוע. בוס"א בלע"ז. מין עץ וחשוב הוא: בן גמלא. יהושע בן גמלא כשנתמנה להיות כהן גדול עשאן של זהב: י בן קטין. כהן

#### ביאורים והרחבות

43. בגמרא למדין: תניא, רבי אומר: "כי שם ה' אקרא, הבו גדל לאלהינו", אמר להם משה לישראל, בשעה שאני מזכיר שמו של הקדוש ברוך הוא, אתם הבו גודל. חנניה בן אחי רבי יהושע אומר: זכר צדיק לברכה, אמר להם נביא לישראל: בשעה שאני מזכיר צדיק עולמים, אתם תנו ברכה.

44. בגמרא (לו, א) מדייקים מדקאמר "לצפון המזבח" - מכלל דמזבח לאו בצפון קאי. מני? רבי אליעזר בן יעקב היא, דתניא: "צפונה לפני ה'", שיהא צפון כולו פנוי (והמזבח עצמו בצד דרום הוא) דברי רבי אליעזר בן יעקב. והא רישא רבי אלעזר ברבי שמעון היא (דאמר מזבח מקצתו בצפון)? אלא כולה רבי אליעזר בן יעקב היא, ותני בבין האולם ולמזבח (הפר היה עומד בין האולם ולמזבח, ולא בצפון הוא).

45. בגמרא (לו, א) למדין, שאיננו הולך ממש לימינו כחבר, אלא מאחוריו קצת "כדי שיתכסה בו רבו".

46. בגמרא למדין מברייתא, תנו רבנן: "ונתן אהרן על שני השעירים גזרלות". גזרלות של כל דבר (לא משנה מאיזה חומר). נאמר "גזרלות" בלשון רבים, יכול יתן שניים על זה ושניים על זה, תלמוד לומר "גזרל אחד לה' וגזרל אחד לעזאזל". אין כאן לשם אלא גזרל אחד ואין כאן לעזאזל אלא אחד. יכול יתן של שם ושל עזאזל על זה, ושל שם ושל עזאזל על זה, תלמוד לומר: "גזרל אחד לה'", אין כאן לה' אלא אחד ואין כאן לעזאזל אלא אחד. אם כן מה תלמוד לומר "גזרלות"? שיהיו שווין, שלא יעשה אחד של זהב ואחד של כסף, אחד גדול ואחד קטן.

יהושע בן גמלא היה אחד הכהנים הגדולים בתקופת בית שני. הוא הראשון שתיקן להושיב מלמדי תינוקות בערי ישראל, כדגרסינן בבבא בתרא (כא, א): דאמר רב יהודה אמר רב: ברם, זכור אותו האיש לטוב, ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתכחה תורה מישראל. שבתחלה מי שיש לו אב מלמדו תורה, מי שאין לו אב לא היה למד תורה. מאי דרוש? "ולמדתם אתם" ו"ולמדתם אתם". התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים. מאי דרוש? "כי מציון תצא תורה". ועדיין מי שיש לו אב היה מעלו ומלמדו, מי שאין לו אב לא היה עולה ולמד, התקינו שיהו מושיבין בכל פלך ופלך. ומכניסין אותן כבן ט"ז כבן י"ז. ומי שהיה רבו כועס עליו מבעיט בו ויצא, עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן, שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל

## משנה י

**בְּן קָטִין** - כהן גדול היה, שֶׁעָשָׂה שְׁנַיִם עָשָׂר דָּד - ברזים לְפִיּוֹר<sup>47</sup>, שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ לַפְנֵי הַתִּיקוֹן שֶׁל בֶּן קָטִין אֲלֵא שְׁנַיִם - שְׁנֵי בְרָזִים בְּלִבָּד. וְאִף הוּא עָשָׂה מוֹכְנֵי לְפִיּוֹר - גִּלְגַּל שֶׁל עֵץ לִשְׁקַע עַל יָדוֹ אֶת הַכִּיּוֹר בְּבוֹר שֶׁל מִים אֲשֶׁר הָיוּ מִתַּחְתָּיו, שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִימֵיו נִפְסָלִין בְּלִינָה שֶׁהַכִּיּוֹר הוּא כְּלֵי שֶׁרֶת, וְכֹל דָּבָר הַמֵּתְקַדֵּשׁ בְּכֵלֵי שֶׁרֶת נִפְסָל בְּלִינָה.

**מִנְּבוּ הַמְּלֶךְ הָיָה עוֹשֶׂה כָּל יְדוֹת הַכְּלָיִם שֶׁל עֲבוֹדַת יוֹם הַהַפְּסוּרִים שֶׁל זָהָב<sup>48</sup>. הֵילְנֵי אֲמֹו עֲשֶׂתָּה נִבְרָשֶׁת - מְנוֹרָה שֶׁל זָהָב וְקִבְעָה אוֹתָהּ עַל פֶּתַחֹו שֶׁל הַיֵּכֶל לְנוֹי<sup>49</sup>. וְאִף הִיא עֲשֶׂתָּה טְבֵלָא שֶׁל זָהָב, שֶׁפְּרָשֶׁת סוֹטָה הִיָּתָה כְּתוּבָה עָלֶיהָ שֶׁמִּמֶּנָּה יַעֲתִיק הַכֹּהֵן אֶת מְגִילַת סוֹטָה<sup>50</sup>. נִקְנָוֹר נַעֲשׂוּ נְסִים לְדַלְתוֹתָיו<sup>51</sup>,**

ר' עובדיה מברטנורא  
גדול היה: עשה י"ב דדין לכיור. כדי שיהיו י"ב כהנים הזוכים בפיים של תמיד של שחר מקדשים בבת אחת. ואע"פ שי"ג כהנים היו כדאמרן בפירקא בראשונה, לא עשה דד לשוחט שהשחיטה כשרה בזר: מוכני. גלגל לשקעו בכור, שיהיו מימיו מחוברים בכור ולא יפסלו בלינה: נברשת. מנורה: שפרשת סוטה כתובה עליה. ולא יצטרך להביא תורה לכתוב ממנה פרשת סוטה: נקנור. שם אדם: נעשו נסים

## ביאורים והרחבות

47. גרסינן בגמרא (לז, א) תנא: כדי שיהיו שנים עשר אחיו הכהנים העסוקין בתמיד, מקדשין ידיהן ורגליהן בבת אחת.
48. בגמרא (לז, א) שאלו: שיעשה את כל הכלים עצמם זהב ולא רק את ידותיהם? והשיבו: אמר אביי: בידות סכינין. כלומר, המשנה מדברת על ידות הסכינין בלבד, כי את להב הסכין אי אפשר לעשות זהב.
49. בגמרא (לז, ב) למדין, תנא, בשעה שהחמה זורחת ניצוצות יוצאין ממנה, והכל יודעין שהגיע זמן קריאת שמע. והסימן הזה היה משמש לכל העם שבירושלים, לדעת שהגיע זמן קריאת שמע.
50. בגמרא (לז, ב) סברו שאפשר להוכיח מכאן לכאורה, שמותר לכתוב פסקי פרשיות של ספר תורה. אך ראייה זו נדחתה, כיון שהטבלה שעשתה הילני היתה באלף בית. כלומר, נכתבו בה רק האותיות הראשונות של כל מילה כדי לסייע לזכרון.
51. גרסינן בגמרא (לח, א): תנו רבנן: מה נסים נעשו לדלתותיו? אמרו: כשהלך ניקנור להביא דלתות מאלכסנדריא של מצרים, בחזירתו עמד עליו נחשול שבים לטבעו. נטלו אחת מהן והטילוה לים, ועדיין לא נח הים מזעפו, בקשו להטיל את חברתה, עמד הוא וכרכה, אמר להם: הטילוני עמה, מיד נח הים מזעפו. והיה מצטער על חברתה, כיון שהגיע לנמלה של עכו, היתה מבצצת ויוצאה מתחת דופני הספינה. ויש אומרים: בריה שבים בלעתה והקיאיתה ליבשה, ועליה אמר שלמה "קרות בנינו ארזים רהיטנו ברותים". אל תיקרי ברותים אלא ברית ים.

מדינה ומדינה, ובכל עיר ועיר, ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע. מסופר עליו במשנה (יבמות ו, ד): ומעשה ביהושע בן נמלא שקדש את מרתא בת ביהוס, ומנהו המלך להיות כהן גדול, ונקסה. וגרסינן בגמרא (יבמות סא, א) שלושה קבים של דינרים הביאה מרתא בת ביהוס למלך עד שמינה את יהושע בן נמלא לכהן גדול.

וְהָיוּ חַכְמַיִם מְזַכְּרִין אוֹתוֹ לְשֹׁבָה<sup>52</sup>:

משנה יא

וְאֵלּוּ שֶׁהִזְכֵּרוּ לְגִנְאֵי: הַאֲמוּנִים שֶׁל בֵּית גְּרָמוֹן,  
לֹא רָצוּ לְלַמֵּד לְאַחֲרִים עַל מַעֲשֵׂה לֶחֶם הַפְּנִים  
- אֵת אֲמוּנַת הָאֲפִייה וְהַרְדִּיה בְּאוֹפֵן שֶׁלֹּא יִשְׁבֵּר. בְּנֵי  
הַמְּשַׁפְּחָה שֶׁל בֵּית אַבְטִינָס לֹא רָצוּ לְלַמֵּד עַל  
מַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת - יָדְעוּ לְשִׁים עֵשֶׂב שֶׁהִיא גֹרֵם  
לְעֵשֶׂן הַקְּטֹרֶת לְעֵלוֹת יִשָּׂר כַּמְּקַל.

הַגְּרָס בֶּן לִוִּי הָיָה יוֹדֵעַ פֶּרֶק בְּשִׁיר וְלֹא רָצָה  
לְלַמֵּד אוֹתוֹ. בֶּן קַמְצָר לֹא רָצָה לְלַמֵּד לְאַחֲרִים  
עַל מַעֲשֵׂה הַכֶּתֵב שִׁדְעָה לְאַחוּז אַרְבַּעַה קוֹלְמוּסִים  
וּלְכַתּוֹב שֵׁם ה' בְּבֵת אַחַת.

עַל הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁהִזְכֵּרוּ לְשֹׁבָה נֶאֱמַר (משלי י, ז):  
"זָכַר צְדִיק לְבִרְכָּהּ". וְעַל אֵלּוּ נֶאֱמַר (שם):  
"וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקַב"<sup>53</sup>.

כַּמִּין מִקַּל וְלֹא הָיָה פּוֹנֵה אֵילֶךְ וְאֵילֶךְ: פֶּרֶק בְּשִׁיר. הַכְּרַעַת קוֹל נְעִימָה: עַל מַעֲשֵׂה הַכֶּתֵב. קוֹשֵׁר  
ד' קוֹלְמוּסִים בְּד' אֲצַבְעוֹתָיו, וְכּוֹתֵב שֵׁם בֶּן ד' אוֹתוֹת כְּאַחַת: עַל הָרֵאשׁוֹנִים. בֶּן גַּמְלָא וְבֶן קַטִּין,  
מוֹנַבֵּז וְהַלְנֵי אֲמוֹ, וְנִיקְנוֹר: וְעַל הָאַחֲרוֹנִים. בֵּית גְּרָמוֹ וּבֵית אַבְטִינָס, הַגְּרוּס בֶּן לִוִּי וְבֶן קַמְצָר. וְאֵע"ג  
דְּבֵית גְּרָמוֹ וּבֵית אַבְטִינָס נִתְּנוּ טַעַם לְדַבְרֵיהֶם שֶׁלֹּא רָצוּ לְלַמֵּד, שְׂמָא יִלְמַד אֲדָם שְׂאִינוּ הַגּוֹן וְיִלֶךְ  
וְיַעְבּוֹד לַע"ז בְּכָךְ. לֹא קִבְּלוּ חַכְמַיִם אֶת דְּבָרֵיהֶם:

ביאורים והרחבות

לְפִיכֵךְ כָּל הַשְּׁעָרִים שֶׁהָיוּ בְּמִקְדָּשׁ נִשְׁתַּנּוּ לְהִיּוֹת שֶׁל זָהָב חוֹץ מִשְׁעָרֵי נִיקְנוֹר, מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁעָשׂוּ בּו  
נְסִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: מִפְּנֵי שֶׁנִּחְוָשְׁתָּן מוֹצָהֶבַת (בְּהִירָה וּמְשׁוּבַחַת) הִיתָה. רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב  
אוֹמֵר: נִחְשַׁת קְלוּנִיתָא (מִזּוֹקֶקֶת) הִיתָה, וְהִיתָה מְאִירָה כִּשְׁל זָהָב.

52. פִּירוּשׁ: יֵשׁ גּוֹרְסִין כַּמְּשַׁנְתָּנוּ "אוֹתוֹ" וְהִכּוֹנָה עַל נִיקְנוֹר. וְיֵשׁ גּוֹרְסִין "אוֹתוֹ" וְהִכּוֹנָה עַל בֶּן  
קַטִּין, מוֹנַבֵּז, הַלְנֵי וְנִיקְנוֹר.

53. גְּרִסִּין בְּגִמְרָא (לח, א): תְּנוּ רַבְנָן: בֵּית גְּרָמוֹ הָיוּ בְּקִיאִין בְּמַעֲשֵׂה לֶחֶם הַפְּנִים וְלֹא רָצוּ לְלַמֵּד.  
שִׁלְחוּ חַכְמַיִם וְהִבִּיאוּ אוֹמְנִין מֵאַלְכַסְנַדְרִיא שֶׁל מִצְרַיִם, וְהָיוּ יוֹדְעִין לְאַפּוֹת כְּמוֹתָן וְלֹא הָיוּ  
יוֹדְעִין לְרַדּוֹת כְּמוֹתָן, שֶׁהִלְלוּ מִסִּיקִין מִבְּחוּץ וְאוֹפִין מִבְּחוּץ, וְהִלְלוּ מִסִּיקִין מִבְּפָנִים וְאוֹפִין  
מִבְּפָנִים, הִלְלוּ פִיתָן מִתְּעַפְּשַׁת וְהִלְלוּ אִין פִיתָן מִתְּעַפְּשַׁת. כַּשֶּׁמְעוּ חַכְמַיִם בְּדַבַּר אֲמָרוֹ: כָּל  
מֵה שְׁבָרָא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְכַבּוֹדוֹ בְּרָאוּ, שְׂנֵאמַר: "כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלְכַבּוֹדִי בְּרֵאתִיו" וְחִזְרוּ  
בֵּית גְּרָמוֹ לְמִקּוֹמָן. שִׁלְחוּ לָהֶם חַכְמַיִם וְלֹא בָאוּ. כִּפְלוּ לָהֶם שְׂכָרָן וּבָאוּ. בְּכָל יוֹם הָיוּ נוֹטְלִין  
שְׁנַיִם עֶשֶׂר מָנֶה, וְהַיּוֹם עֶשְׂרִים וָאַרְבַּעַה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּכָל יוֹם עֶשְׂרִים וָאַרְבַּעַה וְהַיּוֹם  
אַרְבַּעִים וְשִׁמוֹנֶה. אֲמָרוּ לָהֶם חַכְמַיִם: מֵה רֵאִיתֶם שֶׁלֹּא לְלַמֵּד? אֲמָרוּ לָהֶם: יוֹדְעִין הָיוּ שֶׁל בֵּית  
אַבָּא שְׁבִית זֶה עֲתִיד לִיחַרְב, שְׂמָא יִלְמוּד אֲדָם שְׂאִינוּ מוֹהֲגִין וְיִלֶךְ וְיַעְבּוֹד עֲבוּדַת כּוֹכָבִים בְּכָךְ.  
וְעַל דְּבַר זֶה מְזַכְּרִין אוֹתָן לְשֹׁבָה, מַעֲלוֹם לֹא נִמְצָאת פֶּת נְקִיה בִּיד בְּנֵיהֶם, שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ מִמַּעֲשֵׂה